

Svarbiausia Kretingos gatvė, mi

Statant XVII a. pradžioje Karolštata (taip XVII–XVI-II a. oficialiai vadinosi Kretingos miestas), nuo turgavietės link Akmenos upės slėnio salos ir brastos buvo nutiesta gatvė, sujungusi miestą su keliais, vedančiais link Klaipėdos ir Šventosios uostų.

Ši magistralinė miesto arterija iš pradžių vadinta Vokiečių, vėliau – Palangos, Vandens, Pakalnės, o paskutinius 90 metų – Birutės gatve.

Namus nuomojo įvairiems amatininkams

Dabartinė Birutės gatvė susideda iš trijų istorinių atkarpų. Pagrindinė jos dalis XVII–XVI-II a. prasidėjo pietvakariniame Turgaus (dab. Rotušės) aikštės kampe ir leidosi vakarų kryptimi tiesia linija į Akmenos upės slėnį. Jame ties pietvakarine tuometinio miesto riba darė staigų lankstą į kairę pusę ir toliau ėjo pietų kryptimi lygiagrečiai upei iki jos senvagės, juosusios slėnyje buvusią salą.

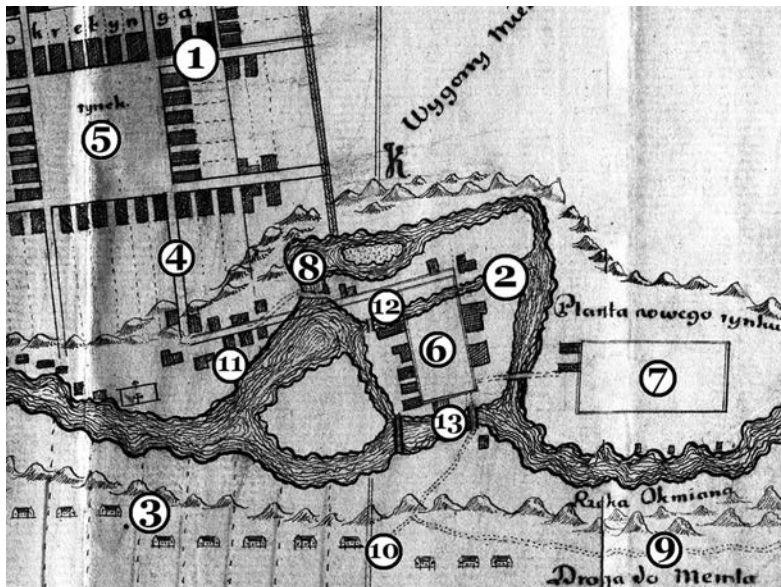
XVII–XVIII a. gatvėje posesijų nebuvo, kadangi ji praėjo tarp Turgaus aikštės ir dabatinei Mėguvos gatvei priklausančių žemės sklypų. Juose gatvės pradžioje priešais turgavietę tebuvo du pastatai: dešinėje pusėje, gatvės ir aikštės kampe stūksojo dviaukštė akmenų mūro išdi-

nė (muitinė), o kairėje pusėje, kampe su Mėguvos gatve – vie-naukštis medinis namas.

Gatvei nusileidus į slėnį, ties posūkiu buvo keturi, o tarp posūkio ir salos – dar šeši namai, stovėję abipus gatvės. Šie miesto pietvakariniame pakraštyje pastatyti namai priklausė magistratui (miesto tarybai), kuris juos nuomojo Karolštate ilgesniam laikui apsistojusiems ir miesto piliečiais tapusiems amatininkams. Tarp jų daugiausia buvo atvykusiųjų iš vokiškų žemių, todėl gatvė XVIII a. oficialiai vadinta Vokiečių gatve (lenk. ulica Niemecka).

Visi namai buvo mediniai, vienuokščiai, su gontais dengtais šlaitiniais stogais. Viduje buvę įrengti 1–2 kambariai, virtuvė ir 1–2 kambaros. Namų langai buvo nedideli, susidedantys iš kelių stačiakampių stiklų, įstatytų į švininius rėmelius.

Šiuos namus 1771 m. nuomojosi mieste apsigyvenę batsiuvys Lorensas Rodmanas, dažytojas Antanas Danas, audėjai Augus-

Vokiečių gatvės ir Žydų Naujamiesčio XVIII a. planas. Parengė matininkas Pranciškus Jodka, 1771 m. Eksplikacija: 1) Karolštato arba Kretingos miestas; 2) Žydų Naujamiestis; 3) Kretingos kaimas (Kretingsodis); 4) Vokiečių gatvė; 5) Karolštato turgavietė; 6) Žydų Naujamiesčio turgavietė; 7) Projektuojama naujoji Žydų Naujamiesčio turgaus aikštė; 8) Užpečių tiltas; 9) Klaipėdos kelias; 10) Palangos kelias; 11) Magistratui priklausantys namai; 12) Miesto vandens malūnas; 13) Akmenos tiltas. © Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. SA, b. 19548, l. 5–5v.

tinas Gotlybas ir Kristijonas Urbonas, puodžius Jurgis Martinsas dailidė ir stalius Tirbachas, kitas puodžius Kristupas Grubas, šaltkalvis Mikša, žydų verslininkai Mauša Leibovičius, Hiršas Leibovičius ir Orelis Šlomovičius. Šios gatvės gyventojams buvo priskirtas ir miesto smuklės nuomininkas Leiba Mejerovičius.

Į šiaurę nuo magistratui priklausančių namų prie Akmenos upės 1771 m. miesto plane pažymėtos kapinės, buvusios tarp upės ir dabartinės Akmenės gatvės. Manoma, kad jose XVII–XVIII a. laidoti mieste gyvenę protestantų konfesijos tikintieji (evangelikai liuteronai).

1771 m. Karolštato miesto valdymo nuostatuose žydų verslininkams buvo uždrausta toliau gyventi magistratui priklausančiuose namuose ir leista persikelti į Mėguvos gatvę, už miesto ribų numatytame kurti žydų kvartale.

Saloje buvo pastatyta vandens malūnas

Kita dabartinės Birutės gatvės atkarpa eina upės slėnyje buvu-

sios apie 5,5 ha dydžio salos centre dalimi. Šios salos vakarinį krantą tebeskalauja Akmena.

Iš šiaurės, rytų ir pietų ją puslankiu juosė senvagė, kuri, kaip liudija rašytiniai šaltiniai, galėjo būti vadinama Užpečių upe. Nuo Vokiečių gatvės senvagė kirta brasta, kuria perbridus ke-liukas per salą vedė link Užpečių ir Akmenos santakos. Aukščiau šios santakos skersai Akmenos vagos buvusi stambiais akmenimis išgrįsta kita brasta, žemaičių vadinta kūlgrinda.

Siekdamas pagerinti persikėlimą per Akmeną, dvaro savininkas Lietuvos didysis maršalka Jonas Stanislovas Sapiega 1625 m. kovo 13 d. išdavė privilegiją, kuria leido šalia brastos pastatyti pirmąjį medinį tiltą. 1644 metais minimi jau 2 tiltai: per Akmenos ir Užpečių upes. Užpečių tiltas stovėjo į pietus nuo dabartinių namų Birutės g. 17 ir 22.

Kylant Karolštato miestui, saloje dvaro savininkai miestiečių poreikiams XVII a. pradžioje pastatė vandens malūną. Jam vieta buvo parinkta šiaurės rytinėje salos dalyje, arčiau brastos per Užpečį. Palei malūną salos

rytiniu pakraščiu buvo iškastas kanalas, kuriuo tekantis vanduo suko malūnratį. Kitas kanalas atsirado salos šiaurinėje dalyje – tarp vandens malūno ir užtvankos, supiltos skersai Akmenos upės. Tokiu būdu sala kanalais buvo padalinta į 3 dalis. Virš pirmojo kanalo priešais malūną buvo nutiestas trečias šioje nedidelėje miesto dalyje tiltas.

Iš pradžių vandens malūnas buvo medinis, su šiaudiniu stogu. Jame miltus malėsi Karolštato miesto piliečiai, kampininkai ir gretimo Kretingos kaimo žemdirbiai.

Apie 1769 m. dvaro lėšomis buvo pastatytas, o 1771 m. baigtas įrengti naujas malūno pastatas. Jis buvo tinkuoto akmenų mūro, lentelėmis dengtu stogu, kuris nuo miesto pusės dažytas raudonais dažais. Viduje stovėjo malimo įrenginiai, o vakariniame gale buvo malūnininko gyvenamoji troba, nedidelis kambarys ir kamara.

Žydai buvo išstumti į užmiestį

Šalia malūno miesto pašonėje XVIII a. išaugo nausėdija, kuri rašytiniuose šaltiniuose vadinama Žydų Naujamiesčiu, Žydų miesteliu arba Kretingos štetlu. Pavadinimas byloja, kad jos įkūrėjais ir gyventojais buvo žydų tautybės asmenys, vertęsi prekyba, tarpininkavimu, amatininkais, teikę įvairias paslaugas.

Žemaičių seniūno Jono Karolio Chodkevičiaus 1609 m. pasirašyta Kretingos magdeburgijos privilegija draudė žydams nuolat gyventi mieste, bet leido jiems turgaus ir prekymečiu metu jame lankytis ir prekiauti. Tačiau jiems nebuvo draudžiama gyventi už miesto ribų. Todėl, nepažeisdama magdeburgijos privilegijos, žydų bendruomenė XVIII a. apsigyveno užmiestyje, bendro naudojimo žemėje tarp Karolštato miesto ir Kretingos kaimo.

Žydų miestelio bendruomenė 1765 m. sudarė 92 žmonės, (Nukelta į 5 p.)

Dešinėje gatvės pusėje stovėję XX a. pr. statyti namai Akmenės g. 2 (pir-mame plane) ir Birutės g. 6, nugriauti 1963 m. Jų vietoje pastatytas ketu-raukštis silikatinių plytų daugiabutis namas. Fot. Juozas Mickevičius, 1962 m. © Kretingos muziejus, KM-IF117.

Buvusio Žydų Naujamiesčio vaizdas nuo Pelėdos kalno (Klaipėdos gatvės). Per tiltą raitas policininkas iš miesto į Kretingos (Bajorų) sunkiujų darbų kalėjimą lydi pėsčiomis varomą nuteistąjį. Juos stebi du klumpėmis avintys paaugliai, nugaromis atsiremę į turėklą. Už tilto dešinėje pusėje – mūrinis Varkojų namas, prie kurio stoviniuoja vyras su moterimi, akimis palydintys konvojų. Už namo matosi nedidelis skveras, apimantis dalį buvusios turgavietės, bei dešinėje pusėje stovintis namas Birutės g. 21 su dviem verandomis, mansarda ir mezoninu. Nežinomas fotografas. XX a. 3–4 deš. © Olgos Ganočkaitės archyvas (pateikė Lina Bruzdeilynienė).

1828 m. pastatytas ir 1924 m. atnaujintas tiltas per Akmenos upę. Už jo – centrinė Birutės gatvės dalis. Nežinomas fotografas. XX a. 4 deš. © Kretingos muziejus, KM-IF70.

estą jungusi su keliu į Klaipėdą

(Atkelta iš 4 p.)

nuomoję 14 namų. Viename iš jų, pirklio šeimoje gimė ir augo Abiejų Tautų Respublikos didvyris, kovotojas už laisvę, kavalerijos žydu pulko kūrėjas ir pulkininkas Berekas Joselevičius (1764–1809).

1771 metais Žydų Naujamiestis jau laikomas miesto dalimi – priemiesčiu, kurio gyventojai buvo pilnateisiai miesto piliečiai, naudojęsi jiems suteiktomis teisėmis ir lengvatomis, vykdę magdeburgijos privilegijoje numatytas pareigas.

Prie vienintelės priemiesčio gatvės, jungusios Vokiečių gatvę su užmiesčio keliais į Klaipėdos uostą ir Palangą, bendruomenė buvo išsirengusi turgavietę, kuri leido kontroliuoti šiuo keliu vykusią prekybą. Aplinkui turgavietę stovėjo vandens malūnas ir 7 namai, o dar 3 namai – rytinėje priemiesčio dalyje, už vandens malūno kanalo. Likę 2 namai buvo pietiniame priemiesčio pakraštyje, už salos, šalia projektuojamos naujos žydų kvartalo turgaus aikštės.

Priemiestyje 1771 m. gyveno žydų Maušos Leibovičiaus, Šmeros Leibovičiaus, Leibutos Gutmanovičiaus, Hiršo Joselevičiaus, Iciko Michalovičiaus, Elijo Mendelovičiaus, Hiršo Merkovičiaus, Joselio Solmovičiaus, Šmajos Jolovičiaus, Joselio Leibovičiaus, Eselio Michalovičiaus ir vokiečio odininko Norlingo šeimos.

Dauguma žydų vertėsi smulkiaja prekyba ir nuoma, kiti – amatais. Leibuta Gutmanovičius nuomojosi miesto malūną ir prekiaavo svaigalais, Joselis Solmovičius vertėsi druskos prekyba, Hiršas Merkovičius nuomojosi Šašaičių smuklę, o Joselis Leibovičius buvo auksakalys. Ne visus jų verslus lydėjo sėkmė. 1771 metų pabaigoje miesto išdui nemažas sumas buvo skolinęgi L. Gutmanovičius, H. Joselevičius ir Š. Leibovičius.

Kretingai XVIII a. pabaigoje praradus Magdeburgo teisę ir nustojus galioti žydų sėslumą ribojančiai magdeburgijos privilegijai, nuo XIX a. pradžios šios tautybės miestiečiai pradėjo keltis į miestą.

Turtingiausiai ir įtakingiausiai

Viduryje – Mėguvos ir Birutės gatvių kampe stovėjęs namas, sudegęs 1941 m. birželio 26 d. Nežinomas fotografas, 1939 m. kovo 23 d. © Kretingos muziejaus mokslinis archyvas.

bendruomenės daliai įsikurus prie miesto turgavietės ir pagrindinių gatvių, o žydų dvasiiniu-religiniu centru tapus Mėguvos gatvei, Žydų Naujamiestis XIX a. pirmoje pusėje prarado turėtą svarbą. Jis tapo neatsiejama miesto dalimi ir buvo prijungtas prie Vokiečių gatvės, kuri tuo metu pavadinta Palangos gatve (rus. Полангенская улица).

Magistratui priklausiusius namus su suformuotais žemės sklypais XIX a. pirmoje pusėje išsiperko žydų ir vokiečių pirkliai bei amatininkai. 1837 metais gatvės atkarpoje nuo Turgaus aikštės iki salos jau buvo 12, o priemiestyje – 8 posesijos. Tuo tarpu 1854 m. miesto plane tarp aikštės ir salos pažymėta 14, o buvusiame priemiestyje – net 18 posesijų.

Iš paminėtų keturiolikos posesijų, buvusių tarp turgavietės ir salos, 9–10 namų valdų sklypų 1879–1890 m. iš Kretingos dvaro nuomojosi žydai Šmajos Jankovka, Šeftelis Šmajovas, Joselis Gricmanas, Jankelis Dribinas, Natanas Gilis, Mauša Sergejus, Golda Sergej, Šmajas Burnšteinas, Joselis Gricmanas, Leiba Golcmanas ir Gilelis Golcmanas.

Tarpukariu gatvė tapo ilgesnė

Trečioji dabartinės Birutės gatvės atkarpa yra trumpiausia. Ji yra priešingame Akmenos krante, tarp tilto ir sankryžos su Basanavičiaus gatve, į kurią įsilieja senieji keliai, parėję į Kretingą iš Klaipėdos ir Palangos.

Miesto dalimi ši atkarpa tapo tik 1936 m., prijungus prie Kre-

tingos miesto didesniąją dalį Akmenos upės dešiniajame krante buvusio Kretingos kaimo, nuo XIX a. pabaigos neoficialiai vadinto Kretingsodžiu. Šioje gatvės atkarpoje pakalnėje šalia tilto 1771 m. gyveno miesto pilietis Chackelis Icikovičius, o taip pat iš magistrato išsinuotame name įsikūręs Orelis Šlomovičius, priklausę Žydų Naujamiestio bendruomenei.

Kaimą su miestu jungęs medinis tiltas ne sykį buvo perstatomas. 1828 metais pastatytas naujas tiltas, kurį sudarė abiejuose krantuose išmūrytos akmeninės atramos, ant kurių buvo padėtos metalinės sijos su lentiniu paklotu. Šiai statybai atminti šalia pastatytas paminklinis akmuo su iškaltu įrašu „L [...] / R - 1828“, dabar stūksantis prie užtvankos. 1866 m. ir 1925 m. tiltas buvo atnaujintas, o sovietmečiu rekonstruotas paklojant asfaltuotą dangą. Iki pastatant naują tiltą Žemaitės alėjoje, Birutės gatvės tiltas buvo vienintelė jungtis tarp abipus Akmenos upės esančių Kretingos dalių.

Pirmojo pasaulinio karo metu kaizerinei kariuomenei užėmus Kretingą, okupacinė karinė administracija 1915 m. gatvę vokiškai pavadino Wasserstrasse, t. y. Vandens gatve.

Nusavinę iš Rusijos pasitraukusio grafo Aleksandro Tiškevičiaus miesto vandens malūną, jame vokiečiai 1917 m. įrengė elektrinę, o nuo jos link centro palei gatvę nutiesė pirmąją miestą orinę elektros liniją. Elektrinėje stovėjo dyzelinio variklio varomas generatorius, kurio pagaminta elektros energija buvo tiekiamą administracinėms įstaigoms, naudota pagrindinėms gatvėms ir aikštei apšviesti.

Vokiečiams traukiantis iš Lietuvos, elektros stoties įrenginius ir orinės linijos tinklą iš karinės valdžios 1918 m. pabaigoje nupirko kretingiškis verslininkas Vilis Otas Inzelis, variklį su generatoriumi 1919 m. perkėlęs į savo garinį malūną šalia žvyrduobės Kęstučio gatvėje.

Po Pirmojo pasaulinio karo gatvei gražintas Palangos vardas. Tačiau šiuo vardu buvo va-

dinama ir viena iš pagrindinių priemiesčiu tapusio Kretingos kaimo gatvių, kuria ėjo kelias į Palangą. Todėl mieste esanti gatvė pradėta vadinti Pakalnės, o pasitinkant Vytauto Didžiojo mirties 500-ąsias metines, apie 1929–1930 m. miesto valdybos nutarimu pavadinta šio didžiojo kunigaikščio motinos garbei Birutės gatve.

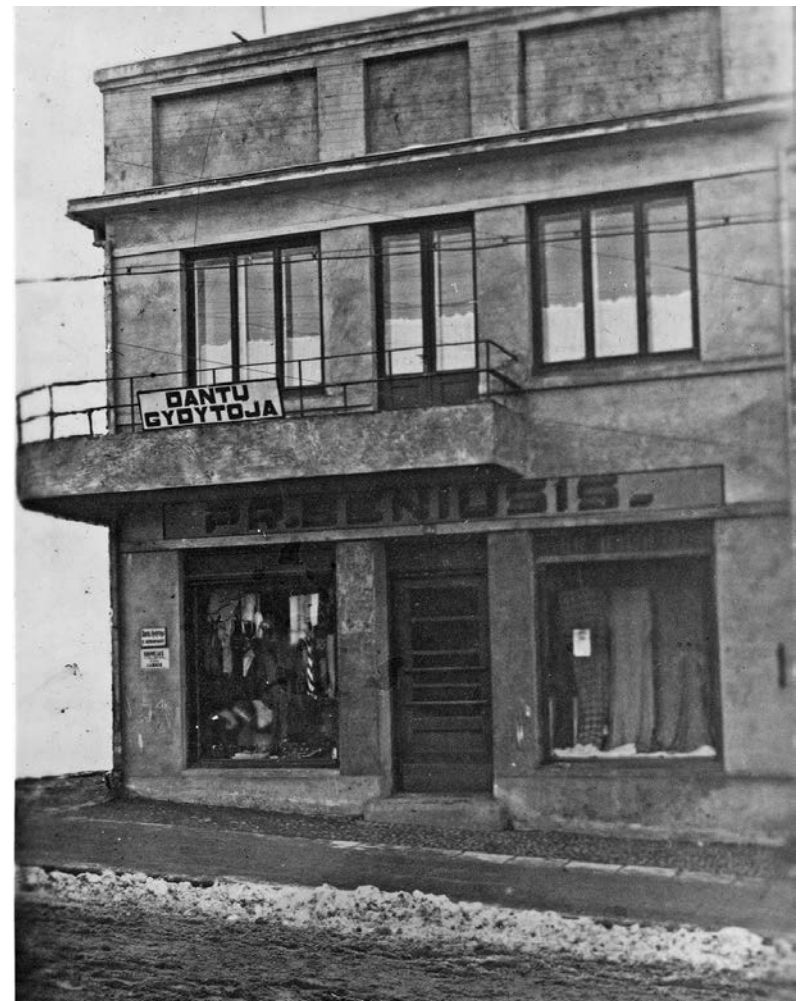
Birutės gatvėje koncentravosi komercinė veikla

Tarpukariu gatvėje gyveno žydų ir lietuvių verslininkų šeimos. Gatvės pradžioje kairėje pusėje stovėjo ilgas, vienaukštis, tinkuoto mūro namas su medinės konstrukcijos stogu ir mezoninu, sudegęs per 1941 m. gaisrą. Jo vietoje mūsų laikais

savininko manufaktūros prekių parduotuvė bei nuomininko siuvėjo I. Liekio vyriškų ir moteriškų rūbų siuvykla. Dalį antrojo aukštų patalpų stomatologijos kabinetui nuomojosi dantų gydytoja Bronislava Guzikauskaitė. Kieme stovėjusiame mediniame ūkiniame pastate P. Beniušis įrengė vienas pirmųjų mieste dviračių remonto dirbtuves.

Toliau stovėjusiuose namuose veikė S. Basaitės moterų kirpykla ir S. Viršilienės moterų salonas. Priešingoje gatvės pusėje buvusiame mediniame name gyvenamąsias patalpas nuomojosi Kretingos šaulių rinktinės vadas kapitonas Petras Buragas.

Slėnyje kairėje gatvės pusėje gyveno manufaktūros prekių krautuvės savininkas A. Zimo-

Verslininko Pranciškaus Beniušio namas Birutės g. 3. Virš įėjimo – užrašas „PR. BENIUŠIS.“ Į kairę nuo lango-vitrinos prie sienos kabo 2 iškabas: viršutinėje – užrašas „Dantų Gydytoja / B. GUZIKAUSKAITĖ“, apatinėje – „SIUVĖJAS / VYRŲ ir MOTERŲ / RŪBŲ / I. LIEKIS“. Prie balkono pritvirtinta iškaba su užrašu „DANTŲ / GYDYTOJA“. Nežinomas fotografas, XX a. deš. II p. © Kretingos muziejus, KM-GEK29394.

pastatytas mūrinis namas, kuriame veikia banko, medicinos ir kitos įstaigos.

Už jo stovėjo pora medinių namų. Antrajam 1913 m. sudegus, buvo pastatytas vienaukštis, mūrinis pastatas su mezoninu, galiniu fasadu atsuktas į gatvę. Jo savininkas, prekybininkas, Kretingos verslininkų klubo sekretorius Pranciškus Beniušis XX a. 4 dešimtmetyje namą rekonstravo: išbetonavo rūšį ir pamatus, išmūrijė antrąjį aukštą, kuriame nuo gatvės pusės įsirengė balkoną. Pastato perdengimui vietoje senųjų medinių naudojo gelžbetonines sijas.

Namo pirmajame aukšte veikė

nas, o už jo buvo K. Markaus smulkių prekių krautuvė. Abu pastatai mediniai, vienaukščiai, stačiakampio plano, su dvišlaitėmis skiedromis dengtais stogais, pokariu rekonstruoti išliko iki mūsų dienų.

Veikė žvakių fabrikas „Švyturys“

Kitapus gatvės, tarp jos ir Akmenos upės, mediniame name gyveno pramonės ir prekybos bendrovės „Taicas ir Šeras“ bendrasavininkis Enikas Šeras. Kieme stovinčiame ūkiniame tinkuoto mūro pastate jis 1926 m. įrengė žvakių fabriką

(Nukelta į 6 p.)

Eniko Šero žvakių fabriko „Švyturys“ pastatas Birutės g. 16. Fot. Steponas Kaštaunas, 1970 m. Apatiniame dešiniajame kampe – fabriko logotipas. © Kretingos muziejaus mokslinis archyvas.

Svarbiausia Kretingos gatvė, miestą jungusi su keliu į Klaipėdą

(Atkelta iš 5 p.)

„Švyturys“, kurio produkcijai žymėti naudojo patentuotą prekybinį ženklą su jūros švyturio atvaizdu.

Iš Klaipėdos atgabentas žaliavas įmonėje tirpdė garo krosnyje ir 7 vokiškais rankinėmis mašinomis liejo žvakes. Viena mašina per valandą atliepavo 360 žvakių, o iš viso per darbo dieną buvo apdorojama iki 700 kg stearino ir parafino žaliavos. Specialiose formose darbininkai liejo didžiūsius, vadinamus pirmos rūšies žvakes, skirtas katalikų bažnyčioms, ir 24 valandas degančias žvakes, statomas sinagogose ir prie pašarvoto mirusiojo. Gamybos apimtys išaugdavo artėjant kalendorinių metų pabaigai, kai buvo liejamos žvakutės Kalėdų eglutėms.

Enikui Šerui mirus, jo verslą 1937 m. perėmė Mauša Kacas. Pasikeitus bendrasavininkui, bendrovė pavadinta „Taicas, Judelis ir Ko“.

Iš lietuvių verslininko Jono Eitavičiaus ji išsinuomojo buvusios elektros stoties pastatą, stovėjusį šalia Eniko Šero sklypo, į kurį perkėlė žvakių fabriką. Pastatą rekonstravo, pristatė antrą aukštą, kuriame įkūrė augalinių taukų fabriką „Plantage-Koks“. Iš Klaipėdos atveždavo pilnas 400 kg talpas, išmušę jų dugnus taukus tirpdė, pylė į formas, o ataušusius pakavo į sviestinių popierių.

Gatvėje tilpo ir pramonė, ir prekyba

Birutės gatvėje taip pat veikė Šmerelio Lenkimerio sunkvežimių nuomos punktas, M. Zorchovičiaus vadovaujamas Izraelitų darbininkų kultūros draugijos skyrius B. Boruchovo namai.

Greta vandens malūno grafas Aleksandras Tškevičius XX a. pradžioje atidarė vieną pirmųjų mieste lėntpjūvių, kurios įrenginius suko malūno turbinos. Joje rąstai pjovimo staklėmis buvo pjaunami į lentas, tašus ir ruošinius statybai. Malūną su lėntpjūve iš dvaro tarpukariu

XIX a. statytas ir 1963 m. nugriautas namas Birutės g. 8, stovėjęs priešais mūrinį namą Akmenės g. 1. Fot. Juozas Mickevičius, 1962 m. © Kretingos muziejus, KM-IF125.

nupirko verslininkas Mejeris Nochumavičius.

Priešais malūną 1938–1940 m. iškilo mūrinis gyvenamosios ir komercinės paskirties pastatas, kurį pagrindiniame apskrities mieste pasistatė, kaip manoma, Šventosios uosto administratorius Leonas Ramanauskas.

Pastatas tinkuoto mūro, ne-tradicinio provincijos miestams, labiau tarpukario Kauno architektūrai būdingo plano, link miesto centro nukreiptu suapvalintu dviejų aukštų fasadu. Vienoje iš komercinių patalpų 1939 m. įsikūrė A. Novickio kolonialinių prekių ir tabako parduotuvė. Sovietų okupacijos pradžioje pastatas 1940 m. buvo nacionalizuotas, o į Kauną persikėlęs jo savininkas su šeima 1941 m. ištremtas į Sibirą.

Kitą mūrinį, tik raudonų plytų, namą šioje gatvės atkarpoje priešais tiltą tarpukariu pasistatė kretingiškių Varkojų šeima.

Pastatų paskirtis keitė laikmetis

Nacistinės okupacijos pradžioje 1941 m. birželio 26 d. sudegus senamiesčiui, Birutės gatvės gyventojai didesnių materialinių nuostolių išvengė: sudegė tik abipus gatvės jos pradžioje arčiau turgavietės stovėję keli namai.

Tačiau naciams surengus holokaustą, didelė dalis namų ištuštėjo. Į be savininkų likusius

žydų namus vokiečių, o vėliau – sovietų, okupacinė valdžia kėlė benamiais tapusius padegėlius, į miestą gyventi atsikėlusius asmenis, administracines ir kitas įstaigas.

Erdviame L. Ramanausko name pagal apskrities inžinieriaus J. Zubkaus projektą 1941 m. buvo įrengta ir atidaryta viešoji miesto pirtis. Joje mėgo lankytis ir mieste veikusiose Vokietijos karinėse-administracinėse įstaigose bei slaptosios valstybės saugumo policijos (gestapo) skyriuje tarnavę vokiečių karininkai, kuriems apsigyventi šalia vandens malūno XX a. pradžioje statytame dideliame mediniame name Birutės g. 21 buvo įrengti karininkų namai.

Eniko Šero namuose po karo įsikūrė Kretingos apskrities vietinės pramonės kombinatas, o nacionalizuotame ūkiniame pastate veiklą atnaujino žvakių fabrikas „Švyturys“.

Vietinės pramonės kombinatą pertvarkius į Kretingos rajono buitinio gyventojų aptarnavimo kombinatą, gyvenamosiose patalpose buvo įrengti komunaliniai butai, o ūkiniuose pastatuose – kombinato sandėliai. Eniko Šero namas smarkiai nukentėjo per 1991 m. gaisrą. Išskeldinus gyventojus, pastatas buvo privatizuotas ir po kelių metų nugriautas.

Karo pradžioje sudegusių

namų vietoje už „Gintaro“ restorano pastato sovietmečiu buvo pastatytas mūrinis viešasis miesto tualetas. Šiuo metu toje vietoje stovi naujai pastatytas gyvenamosios-komercinės paskirties namas.

Gatvėje išliko nedaug senųjų pastatų

Sovietmečiu dalis senųjų, XIX a.–XX a. pradžioje statytų medinių namų buvo nugriauta, o kiti – rekonstruoti. Vietoje dešinėje gatvės pusėje ties kryžkele su Akmenės gatve 1963 m. nugriautų medinių namų iškilo vienas pirmųjų mieste silikatinų plytų mūro keturaukštis daugiabutis namas.

Neliko ir priešais jį kitapus

Kretinga ilgą laiką garsėjo karo metais įrengta viešąja pirtimi, kurią mėgo ne tik kretingiškiei, bet ir aplinkinėse vietovėse gyvenantys pirties malonumų mėgėjai. Ji priklausė vietos pramonės kombinatui, vėliau – buitinio gyventojų aptarnavimo kombinatui, o po privatizacijos atiteko verslininkui Antanui Burbai. Tiesa, pastatas gerokai nukentėjo per 1988 m. gaisrą, po kurio buvo nuardyta ir iki šiol neatstatyta didžioji dalis antrojo aukšto.

Už malūno ir pirties Birutės gatvėje 21 numeriu pažymėtame name po karo vietoje vokiečių karininkų apsigyveno Kretingos apskrities kari-

Viršuje – statomas L. Ramanausko namas, kuriame 1939 m. atidaryta A. Novickio kolonialinių prekių ir tabako parduotuvė. Fot. Stasys Vaitkevičius, 1939 m. Apačioje – 1941 m. atidarytos miesto viešosios pirties pastatas. Fot. Juozas Mickevičius, 1965 m. © Kretingos muziejus, KM-IF105, KM-IF129.

gatvės stovėjusio namo, kurio sklype XX a. 8 dešimtmetyje buvo pastatytas Kretingos rajono kolektyvinių sodų bendrijos administracinis-komercinis pastatas.

Gatvėje tebestovi vandens malūno pastatas.

Malūnas ir lėntpjūvė XX a. 7 dešimtmetyje buvo uždaryti, o jų įrenginiai išmontuoti ir išvežti atsarginėms dalims į kitas tos pačios paskirties įmones. Gamybinė malūno dalis ne vieną dešimtmetį stovėjo nenaudojama, o malūnininko patalpose ir palėpėje veikė komunaliniai butai. Gyventojus iškėlus, po ilgos pertraukos pastatas buvo iš pagrindų porą kartų perstatytas, o jame įrengta maitinimo paslaugas teikianti įmonė – restoranas „Vienaragio malūnas“.

nio komisariato, NKGB-MGB (Valstybės saugumo ministerijos) skyriaus, NKVD-MVD (Vidaus reikalų ministerijos) skyriaus ir vidaus kariuomenės įgulos karininkai. Kariškams apie 1952 m. išsikėlus, name buvo įrengti komunaliniai butai.

Tarp namo Nr. 21 ir gatvės plyti nedidelis, tačiau erdvus skverelis. Jis mena šioje vietoje XVIII a. buvusią Žydų Naujamiesčio senąją turgavietę, kurioje iki XIX a. pradžios klebėjo savo prekes siūlančių prekyvių balsai, akmenimis grįstu grindiniu (žem. bruku) dardėjo į turgų arba malūną vykstančių valstiečių vežimai.

Julius KANARSKAS
istorikas, Kretingos muziejus

A. Simon Manufakturwaren-Handlung

Engros - Endetail
Telefon No. 29.

א. סימון

כאנופאקטור - האנדלונג

אנגרה און דעמאל

טעל. נומ. 29

Lit. Krottingen,
Polangenstr. 14
קרעטינגען

Kairėje – A. Zimono manufaktūros prekių parduotuvės sąskaita už žadeikių dvarui išduotas prekes. 1922 m. kovo 6 d. Dešinėje – šventinė eiseną Palangos (dab. Birutės) gatvėje šalia A. Zimono ir K. Markaus parduotuvių. Fot. Alfonsas Survila, 1927 m. gegužės 15 d. © Kretingos muziejus, Mokslinio archyvo Tiškevičių fondas; KM-IF8644.